

worden op den achtergrond geschoven. De prediking gaat dikwerf op in moraal. Verkiezing en rechtvaardiging, heel 't religieuze element komt te kort of ontbreekt. Preeken /28/ is niet ontvouwen en bedienen van 't woord Gods, maar eene toespraak, en de tekst is motto. Heel 't religieuze leven draagt een ander karakter dan bij ons. De godsdienst heeft de menschen niet, maar de menschen hebben godsdienst, zooals ze ook kunst en wetenschap hebben. Godsdienst is een zaak van amusement, van ontspanning. In den kerkbouw spreekt zich dat al uit. De kerken hebben veel boven de onze voor: ze zijn gezellig, aangenaam, 's winters verwarmd, zonder preekstoel; maar dan ook zoo, dat ze zonder eenige verandering ook voor tooneelvoorstellingen zouden kunnen dienen. Licht van kleur, met roode loopers, opgewekt, levendig, helder, frisch – juist 't tegengestelde van dat plechtige, dat verhevene, statige, sombere, ernstige van onze Europeesche kerken. En zooals de kerk is, is de religie. De godsdienst is er amusement. Die prediker is 't gezochtst, die het pikantst (kort, variatie, opgewekt, theatraal) weet te spreken (ds Parker³⁰ ds Parkhurst,³¹ Talmage³²). Niet diep, maar geestig, fijn, met wat humor er door. En die prediking wordt afgewisseld door gezang, door koor, door solo's, door vocaal- en instrumentaalmuziek. Daarbij komt, dat 't begrip van kerk bijna geheel is te loor gegaan. Kerken zijn religieuze vereenigingen. Lidmaat- /29/ schap door geboorte en dood wordt niet geteld. Er wordt gerekend naar de avondmaalgangers. Er zijn zoovele secten en vereenigingen en kerken, dat het idee kerk totaal weg is. Er is niet *de* kerk. Er is geen staatskerk. Allen zijn gelijk. Het individualisme heerscht ook op kerkelijk terrein.

Maar hiertegenover staat: wat 't religieuze leven in Amerika aan diepte verliest, wint 't aan breedte. Zulke eene onderscheiding van geloof en ongeloof als hier, is daar onbekend. (Wij zijn zoo verbazend principieel dat het practische erbij in schiet.) Er zijn wel ongeloovigen, maar niet georganiseerd, niet zich openbarende in eene eigen partij. De partijen van democraten en republikeinen gaan geheel buiten die van geloof en ongeloof om. Het principieele, het hatelijke in den strijd ontbreekt. Men ontzegt er elkander den hemel of de zaligheid niet. Tegen de Anti-revolutionaire Partij (tegen dr. Kuyper³³), tegen Groen,³⁴ tegen de vrije christelijke school, dat is hier terstond tegen God, Christus, bijbel. Maar zoo niet in Amerika. Er zijn christenen die democraat en die republikein zijn. Er zijn er voor en tegen de common school. Er zijn er voor en tegen free trade. Dat alles gaat buiten het christelijke om. Het christelijke staat in zekeren zin en ten deele dualistisch naast (theologie is op universiteit niet; wetenschap gescheiden van geloof) /30/ al die andere terreinen van wereld. Allen verkeerden daarvan nog meer of minder onder den invloed en liggen onder het beslag van het christelijk geloof. De staat

30. J. Parker (1799-1873), presbyteriaans predikant te New York, gevierd opwekkingsprediker.

31. C.H. Parkhurst (1842-1933), presbyteriaans predikant te New York, beroemd prediker sinds hij in 1892 corrupte politici aan de kaak stelde.

32. T. De Witt Talmage (1832-1902), presbyteriaans predikant te New York, beroemd prediker en gevierd redenaar.

33. A. Kuyper (1837-1920), leider van de Antirevolutionaire Partij.

34. Mr. G. Groen van Prinsterer (1801-1876), jurist en classicus, Kamerlid en publicist, vader van de antirevolutionaire richting.